

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ГАЛУЗІ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ З ПОЕТИЧНИМИ ТВОРАМИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Коваленко О. М., Ємець А. А.

ВСТУП

Дошкільна освіта, згідно із Законом України (2024 р.), – це «процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти»¹.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), що є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні, серед ключових компетентностей дитини виділяють художньо-мовленнєву, яка разом із мовленнєвою та комунікативною входить до освітнього напрямку «Мовлення дитини». Така увага до художньо-мовленнєвої компетентності пов'язана із проблемами світового характеру, які свідчать про зниження зацікавлення молодих поколінь художнім словом.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (далі – БКДО) під «художньо-мовленнєвою компетентністю» розуміють «здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для художньої комунікації рівень літературної обізнаності»². Критеріями оцінки рівня сформованості цієї компетентності є прояви позитивного емоційно-ціннісного ставлення до книжок та художнього слова, наявність первинних читацьких знань і навичок. Як зазначено в БКДО, удитини дошкільного віку мають бути сформовані такі знання й уміння: «знає і називає не менше трьох-чотирьох імен письменників і поетів, не менше 8-10 літературних або фольклорних творів; може пояснити особливості основних літературних і фольклорних жанрів; усвідомлює і

¹ Закон України «Про дошкільну освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2024, № 42, ст. 258. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#n714>

² Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doschilnoyi%20osvity.pdf

може пояснити значення образних слів (порівняння, епітети), доцільність їх вживання в поетичному тексті та прозі»³. Серед навичок зазначено: «підтримує бесіду про зміст, ідею, характери та вчинки героїв твору, відповідає на запитання дорослого, висловлює свої враження, переживання, оцінно-етичні судження стосовно персонажів, співвідносить оцінки літературних героїв з власною поведінкою, реальними подіями; усвідомлює та пояснює зміст прислів'їв, приказок, доречно використовує їх у мовленні»⁴.

Базовий компонент дошкільної освіти є досить амбіційним та окреслює значні перспективи розвитку системи освіти України, що дозволяє перейти на міжнародні стандарти якості освіти. Однак реалізація в повному обсязі зазначених вимог є непростим завданням.

За задумом розробників, БҚДО, окреслюючи вимоги до дитини, є основним орієнтиром для вихователів щодо визначення пріоритетних напрямів діяльності, цілеспрямоване впровадження яких залежить від рівня фахової підготовки педагогів. Останнім часом в Україні суттєво поглиблюється проблема, пов'язана з кадровим забезпеченням закладів дошкільної освіти, на якій акцентують увагу їхні керівники⁵. Шляхи до її розв'язання необхідно шукати на різних етапах підготовки фахівців (як під час навчання в закладах вищої освіти, так і в процесі перепідготовки і підвищення кваліфікації).

Дослідження щодо вивчення стану підготовки студентів – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що проводилося впродовж останнього десятиріччя лабораторією методичного забезпечення безперервної системної освіти «Школа – ЗВО» Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, дозволили виявити проблему, яка безпосередньо впливає на якість виконання обов'язків педагога – низький рівень читацької компетентності.

Поняття «читацька компетентність» є досить новим для педагогічної науки, хоча основні її компоненти інтенсивно досліджувалися, починаючи з середини ХХ століття. Узагальнюючи здобутки вітчизняних і зарубіжних учених щодо сутності поняття «читацька компетентність» для будь-якої ланки освіти, В. Мартиненко виділила спільну особливість різних визначень зазначеної дефініції як

³ Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

⁴ Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти).

⁵ Степанова-Камиш А. Новий Базовий компонент дошкільної освіти – що він пропонує і як пов'язаний із НУШ URL: <https://nus.org.ua/2020/12/11/novyj-bazoviy-komponent-doshkilnoyi-osvity-shho-vin-proponuye-i-yak-pov-yazanyj-iz-nush/>.

«складного багатокомпонентного утворення з позицій діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів; володіння індивідом сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу читачеві ефективно взаємодіяти з текстом, повноцінно усвідомлювати літературні твори, їх інтерпретувати, оцінювати, здійснювати пошук у тексті потрібної інформації, проводити діалогову взаємодію з текстом тощо. У структурі аналізованої дефініції дослідники виділяють когнітивний, комунікативний, операційний /діяльнісний компоненти»⁶.

Серед недостатньо сформованих складових читацької компетентності, на нашу думку, найбільш проблемними є звуження читацького кругозору, відсутність звички та інтересу до читання, неволодіння виразним педагогічним читанням. Змінити ситуацію на краще можливо за умови активного залучення здобувачів освіти до навчального процесу, розуміння ними важливості та значення читання художньої літератури в житті дитини.

Сформована читацька компетентність майбутніх вихователів є важливим підґрунтям для набуття ними методичної компетентності в галузі художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. На думку А. М. Богуш, методичну компетентність слід розглядати «як інтегровану якість особистості професіонала, який об'єднує сукупність психолого-педагогічних знань щодо розвитку дитини дошкільного віку, фахових методик з навчання дітей, інноваційних та інтерактивних методів, інформаційно-комунікаційних технологій; набуття методичної грамотності, методичної та мовленнєво-етичної культури у процесі спілкування з дітьми...»⁷.

Одним із важливих напрямів формування методичної компетентності майбутніх вихователів у галузі художньо-мовленнєвої діяльності є набуття ними знань і практичних умінь щодо організації роботи з поетичними творами в закладах дошкільної освіти.

1. Особливості організації роботи з поетичними творами в групах раннього і молодшого дошкільного віку

Поетичне слово супроводжує дитину з перших днів життя завдяки материнській колисковій пісні, яка не лише заспокоює малюка, а й позитивно впливає на його загальний розвиток. Колисанки

⁶ Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 146–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2013_15_29

⁷ Богуш А. М. Вихователь – методист закладу дошкільної освіти: компетентнісно-професійна парадигма сучасного фахівця. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 2 (139). Одеса, 2022. С. 14. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-2>

допомагають ознайомити дитину з навколишнім світом, сприяють її мовленнєвому, розумовому, емоційному й естетичному розвитку. Мова колискових пісень барвиста, приваблива, а сюжети прості й зрозумілі, насичені яскравими образами. Колискові пісні, як правило, короткі й легко запам'ятовуються. Тому колискову пісню дитина має чути не лише вдома, а й у закладі дошкільної освіти. Вихователю варто активно її використовувати в період адаптації дітей до нових умов, пов'язаних з початком відвідування закладу освіти. Для малюка достатньо складним є процес засинання у малознайомій обстановці, тому, щоб заспокоїти дитину, вихователь може взяти її на руки і заколисати. Колискова пісня також допоможе привчити дітей до режиму дня. Корисно під час підготовки малюків до денного сну використовувати аудіозаписи колискових пісень у виконанні вихователя або професійних співаків.

У групах раннього віку необхідно також використовувати забавлянки, утішки, пісеньки, які можна супроводжувати рухами. Ці твори привертають увагу дітей своєю ритмічністю, наявністю рими, інтонаційною виразністю, а виконання ігрових дій, що супроводжуються поетичним словом, дозволяють краще зрозуміти смисл, оскільки відповідають наочно-дійовому типу мислення малюків. Завдяки активному ставленню дітей до всього, що їх оточує, у них виникає бажання відтворити почуте. Здатність до відтворення починає розвиватися за умови спроможності дитини зосереджуватися й уважно слухати. Спочатку діти, слухаючи потішки, забавлянки, вигокують, промовляють з різними інтонаціями нерозбірливі звукосполучення, виявляючи в такий спосіб емоційну реакцію на одержані під час слухання враження, а згодом починають наслідувати крики тварин, промовляти закінчення, що римуються, окремі слова, короткі фрази. У 2–2,5 роки вони вже можуть повторити невеликий вірш, що складається з 2–4 рядків.

Пропонуючи дітям для слухання віршованій твір, вихователь має його добре знати напам'ять і володіти методикою проведення ігор-занять з дітьми раннього віку. Оскільки малюки краще реагують на індивідуальне звернення, то педагог має віддавати перевагу індивідуальним заняттям, до яких залучає від 1 до 4-х дітей. Наведемо приклад такого заняття.

Гра-заняття «Пішов котик у лісок»

Вихователь читає напам'ять вірш, супроводжуючи його відповідними діями з предметами.

ПІШОВ КОТИК У ЛІСОК

Пішов котик у лісок,
Найшов котик поясок,
За люлечку прив'язав
Та дитину покачав.

*Вихователь показує дитині котика, який іде.
Котик знаходить поясок.
Котик прив'язує поясок до коліски.
Котик колихає коліску з лялькою.*

Вихователь кілька разів читає вірш у супроводі ігрових дій.

На наступному занятті педагог повторює вірш, а малюк виконує відповідні дії з іграшками. Вихователь стимулює дитину до відтворення слів, що римуються:

Пішов котик у лісок,
Найшов котик... (поясок),
За люлечку прив'язав
Та дитину... (покачав).

Коли дитина буде впевнено доповнювати рядки вірша, кількість пропущених слів поступово збільшується:

Пішов котик ... (у лісок),
Найшов ... (котик поясок),
За люлечку... (прив'язав)
Та ... (дитину покачав).

Багаторазове повторення вірша впродовж року дозволить дитині його міцно запам'ятати і надалі відтворювати самостійно.

У групах раннього віку вихователь має достатньо активно використовувати вірші під час режимних моментів (умивання, одягання, прийому їжі, на прогулянці), а також на заняттях (під час показу іграшок, виконання з ними дій тощо). Наприклад:

ХЛЮП, ХЛЮП, ВОДИЧЕНЬКО	АНТОШКУ! ЇЖ ПОТРОШКУ
Хлюп, хлюп, водиченько,	Тому, хто поспішає, жартома приказують
На рум'яне личенько,	Антошку!
На ручки, на ніжки –	Їж потрошку,
Умий Таню трішки!	Лише не з'їж ложку.

Декламування вихователем знайомих віршів викликає в дітей радість, бажання їх повторити, що забезпечує мимовільне запам'ятовування. Унаслідок такої системної роботи малюки до кінця року будуть спроможні відтворити напам'ять низку відомих творів. Цікавою формою повторення може стати гра «Чарівна торбинка». Вихователь складає в торбинку іграшки, про які діти знають вірші. Малюки по черзі виймають іграшки і розповідають відомі їм твори.

У другій молодшій групі дітей починають залучати до розумування віршів на спеціально підготовлених заняттях, а не принагідно, як це було раніше. Однак, унаслідок того, що на четвертому році життя малюки ще

не здатні вивчити вірш на основі довільного запам'ятовування, вихователь не ставить перед собою завдання забезпечити обов'язкове засвоєння тексту під час заняття. Вірш лише починає вивчатися, а потім закріплюється в повсякденному житті та на наступних заняттях. Успішність роботи зумовлена ступенем підготовки вихователя, який має сам добре знати вірш напам'ять, уміти його читати виразно, добирати наочний матеріал, залучати дітей до ігрової діяльності під час декламації. Педагог має чітко спланувати роботу, дотримуючись визначеної структури заняття, що включає такі компоненти:

1. Вступна бесіда, розглядання наочності.
2. Словникова робота.
3. Декламування вірша вихователем.
4. Емоційно-оцінна бесіда.
5. Повторне читання вірша вихователем у супроводі наочності.
6. Хорове проговорювання вірша дітьми разом з вихователем.
7. Читання вірша 2–3 дітьми із залученням до виконання ігрових дій у супроводі наочності⁸.

Важливою складовою підготовки майбутнього вихователя є вміння складати конспект заняття. Наведемо приклад такої розробки.

Тема: Вивчення вірша Грицька Бойка «Козуля».

Мета: активізувати в мовленні дітей слова із зменшувано-пестливим значенням, удосконалити вимову звука [ч], розвивати навички діалогічного мовлення, залучати дітей до вивчення вірша напам'ять у супроводі ігрових дій.

Обладнання: іграшкова кізочка.

Хід заняття:

1. Вступна бесіда, розглядання наочності. Словникова робота.

– Діти, сьогодні до нас на заняття завітала маленька гостя. Згадайте, хто вона. У неї є чотири ніжки, а на голові гостренькі ріжки. На лужок іде, травичку жує, діткам молочко дає і пісеньку співає: «Ме-ме!». Як здогадалися, що це кізонька, а не корівка? Так, за її пісенькою! Як співає корівка? (Му-у-у). А як кізонька? (Ме-е-е).

– Подивіться, діти, ось наша гостя (демонстрація іграшки). Вона хоче з вами привітатися! «Ме-е-е!». Привітайтеся і ви з кізочкою, як ввічливі діти, кізоччиною мовою. Усі разом промовимо «Ме-е-е! Добрий день, кізочко!».

– Діти, подумайте, як ще лагідно ми можемо назвати нашу гостю. Ми вже сказали, що вона кізочка. А ще можемо сказати кізонька,

⁸ Коваленко О.М., Ємець А.А. Методичні підходи до вивчення віршів напам'ять з дітьми раннього і дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Вип. 86. Том 2. Видавничий дім «Гельветика» 2025. С. 9–14. DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.1>

козуля! Повторіть за мною. (Кізонька, козуля). Подивіться уважно на кізоньку. Яка вона? Маленька, гарненька. Повторіть за мною. (Маленька, гарненька). А що любить робити наша кізонька? Вона ходить до річки (пересування кізочки по столу), щоб чистої попити водички (імітація руху: кізочка нахиляється до столу, ніби п'є воду).

– Діти, сподобалася вам наша кізочка? Послухайте, який віршик про неї склав Грицько Бойко.

2. Декламування вихователем вірша Грицька Бойка «Козуля».

Грицько Бойко

КОЗУЛЯ

Кізонька-козуля

Маленька,

Кізонька-козуля

Гарненька.

Підійшла козуля

До річки

Чистої попити

Водички.

3. Емоційно-оцінна бесіда.

– Сподобався вам вірш? Послухайте його ще раз і подивіться, як я буду гратися з кізочкою.

4. Повторне читання вірша вихователем у супроводі наочності з виконанням рухів: педагог гладить кізочку, потім пересуває по столу, ніби вона іде до річки, нахиляє кізочку до столу, ніби вона п'є воду.

5. Хорове проговорювання вірша дітьми разом з вихователем.

6. Читання вірша 2–3 дітьми із залученням їх до виконання ігрових дій з кізочкою.

Під час повторення вірша дітьми вихователь їх підтримує, заохочує, підказує, намагається перетворити цей процес на цікаву гру, яку хочеться продовжувати.

7. Підсумок заняття.

– Діти, хто до нас сьогодні завітав у гості? Як ми лагідно навчилися називати кізоньку?

– Козулі вже час повертатися додому. Діти, вона з нами прощається і промовляє: «Ме-е-е! До побачення, діти!». І ми також попрощаємося з кізочкою! Що ми їй скажемо? («Ме-е-е! До побачення, кізочко, кізонько, козуле!»).

Майбутні вихователі мають чітко усвідомити, що під час розучування діти мають сприймати і відтворювати текст повністю, його ні в якому разі не можна розбивати на окремі рядки. Дотримання цієї важливої вимоги дозволяє розвивати в малюків пам'ять, що спирається

на образи, створені письменником за допомогою поетичного слова. Запам'ятовування ж окремих рядків не дозволяє сприймати словесний образ цілісно і свідомо спиратися на нього під час відтворення. У молодшій групі для розучування пропонують невеликі за обсягом твори (від 4 до 8 рядків), тому розбивати їх на окремі частини є недоречним.

2. Використання сучасних технологій на заняттях з розучування віршів напам'ять у старшій і середній групах закладів дошкільної освіти

У середній і старшій групах для розучування добирають більші за обсягом і складніші за змістом вірші. У зв'язку з цим першочерговим завданням вихователя є підготувати дітей до повноцінного сприймання художнього твору. Адже від його реалізації значною мірою залежить здатність дошкільників запам'ятати, а також свідомо і виразно декламувати вивчений вірш. Наведемо приклад вступної бесіди, яка дозволить підготувати дітей до сприймання вірша Т.Г. Шевченка «Тече вода з-під явора».

– Діти, чи любите ви разом з батьками відпочивати на природі? Де зазвичай ви відпочиваєте? Кому із вас подобається їздити (ходити) до річки? Що цікавого там можна побачити?

– Сьогодні я хочу вас запросити на уявну прогулянку. Ми підемо з вами до річки. Як справжні мандрівники, ми маємо бути дуже уважними. Нам треба запам'ятати все, що побачимо і почуємо, щоб потім розповісти вдома батькам про нашу прогулянку. Готові до подорожі? Як дістанемося до річки: автобусом чи пішки? Тож вирушаємо!

– Діти, уявіть собі, що ми вийшли з дитячого садочка і пішли стежкою до річки. (Вихователь за допомогою заздалегідь підготовленої наочності створює динамічну картинку – розташовує на дошці необхідні зображення, або виводить на екран слайди презентації).

– На небі світить яскраве сонечко, співають пташки. Іти нам легко, бо доріжка до річки завжди спускається вниз. Люди кажуть, що вода тече яром. Яр – це западина в землі. Вона утворюються, коли тане сніг або іде сильний дощ: вода змиває землю і стікає вниз до річки. Вода змиває землю упродовж багатьох років, і тому утворюються яри. Ми ідемо швидко, стежечка під ногами в'ється. Відчуваєте, як нам в обличчя дихає свіжий вітерець! Він несе нам річкову прохолоду і неповторний річковий запах! Він ніби повідомляє нам про те, що вода дуже близько. Робимо ще кілька кроків і бачимо річку. Ліворуч від нас вона неширока, бо тече яром. А праворуч стає все ширшою, бо річкова вода розливається долиною.

– Ми з вами йшли довго і трішки втомилися. Дуже хочеться сісти десь поблизу води. Найкраще відпочивати десь під розлогим деревом. Подивіться, чи подобається вам таке? (Вихователь демонструє зображення розлогого явора). Це явір – різновид клена. Подивіться, які в нього листочки (Вихователь демонструє зображення). Як гарно сидіти під явором! Подивіться, яка навколо краса! Неподалік річки росте калина (Вихователь демонструє зображення). На ній дозрівають червоні грона ягід і здається, що вона, немов дівчина, дивиться у воду і милується своєю красою. Коли людина милується собою, то про неї говорять, що вона пишається. Як гадаєте, чи можемо ми сказати, що і калина пишається собою? А поряд з калиною зеленіють верболози – невеликі верби (Вихователь демонструє зображення). Коли невисокі вербички ростуть густими кущами, їх називають лозами. Люди здавна збирали гілки лози, які добре гнуться, і плели з них кошики. А он де, просто у воді, зеленіє осока (Вихователь демонструє зображення).

– А зараз будьте уважними. Вітер доносить до нас якісь звуки (Вихователь вмикає аудіозапис з голосом качок). Діти, як гадаєте, хто це пливе річкою? Так, це качка, качур і каченята. (Вихователь демонструє зображення). Вони плавають, пірнають, ловлять на воді зелену ряску. Подобається вам діти біля річки?

– А зараз заплющіть очі і послухайте вірш Тараса Шевченка «Тече вода з-під явора». Слухайте і уявляйте.

Тарас Шевченко

ТЕЧЕ ВОДА З-ПІД ЯВОРА

Тече вода з-під явора

Яром на долину.

Пишається над водою

Червона калина.

Пишається калинонька,

Явір молодіє,

А кругом їх верболози

Й лози зеленіють.

Тече вода із-за гаю

Та попід горою.

Хлюпочуться качаточка

Поміж осокою.

А качечка впливає

З качуром за ними,

Ловить ряску, розмовляє

З дітками своїми.

Після виразного читання вірша вихователю варто запитати в дітей, що їм вдалося побачити, що почути. Після цього педагог повідомляє дітям, що вони будуть вчити вірш напам'ять. Оскільки цей твір великий за обсягом, його варто розбити на логічно завершені частини і вивчати упродовж двох занять.

На першому занятті вихователь двічі читає першу частину вірша (до слів «Тече вода із-за гаю»), демонструючи відповідну наочність. Потім залучає дітей до хорового повторення прослуханого уривку. Першими для самостійного повторення вивченої частини педагог викликає дітей з добре розвинутою пам'яттю. Це дає можливість іншим ще кілька разів послухати твір, що вивчається.

Підводячи підсумок такого заняття, варто згадати, на якій уявній прогулянці були діти, що вони побачили, що почули, який вірш слухали і почали вивчати. Вихователю необхідно обов'язково акцентувати увагу дітей на прізвищі автора і заголовку твору. Це важливий крок до формування читацької культури дошкільників. Уже починаючи з другого півріччя середньої групи, діти мають пригадувати прізвища письменників і заголовки прочитаних творів.

Друге заняття з розучування напам'ять вірша Т.Г. Шевченка «Тече вода з-під явора» можна розпочати з відгадування загадки.

Степан Жупанин

Наче скло прозоре,

В'ється синя стрічка.

То біжить у море

Безупинна... (Річка)

Такий початок дозволить вихователю нагадати дітям, де вони були під час уявної прогулянки, який вірш почали вивчати.

Потім педагог виразно декламує весь вірш і пропонує 2–3 дітям прочитати першу частину напам'ять. Після такого повторення розпочинається розучування другої частини (зі слів «Тече вода із-за гаю» до кінця).

Для того щоб полегшити дітям процес розучування, зробити його більш привабливим, цікавим, майбутні вихователі мають оволодіти ефективними прийомами роботи, серед яких можна виділити такі: розучування вірша у супроводі рухів, з одночасним малюванням, з використанням зорових опор у вигляді ілюстрацій або моделей тощо. Наведемо приклад поєднання різних прийомів під час розучування вірша Олександра Богемського «Черевички».

Біля ставу, біля річки Ходять-бродять черевички:	<i>Мал. ставу, мал. річки Пересування пальцями правої руки по долоні лівої, що нагадують ходьбу. Мал. черевичків</i>
У коричневих – бичок, У червоних – гусачок, В жовтих – качка й каченята, У зелених – жабенята,	<i>Коричнeve коло, мал. бичка Червоне коло, мал. гусачка Жовте коло, мал. качки і каченят Зелене коло, мал. жабенят</i>
А які на равлику – Ой, не видно здалеку.	<i>Коло зі знаком питання. Мал. равлика. Долоня правої руки притиснена до чола, рухи головою праворуч – ліворуч.</i>

Майбутні вихователі мають бути добре обізнаними з сучасними технологіями навчання. Останнім часом у закладах дошкільної освіти на заняттях з розучування віршів активно використовується мнемотехніка. Однак, як свідчить аналіз відеоматеріалів, розміщених вихователями в мережі Інтернет, не всі вони є якісними. Тому майбутнім педагогам необхідно навчитися критично оцінювати відеозаняття з тим, щоб розуміти, на які з них варто орієнтуватися, готуючи власні розробки, а яких уникати. Серед основних методичних помилок, допущених вихователями, нами були виділені такі:

1. Пропонуючи дітям твір для запам'ятовування, вихователі не завжди самі добре знають вірш напам'ять, а відтворюють його, спираючись на текст підписів, поданих під ілюстраціями в мнемотаблиці.

2. На занятті вихователі часто невиправдано віддають перевагу роботі з ілюстративним матеріалом (надто детально аналізують зображення), що перешкоджає повноцінному сприйняттю дошкільниками художніх образів, словесно створених автором вірша.

3. Під час розучування вихователь стимулює дітей до повторення слідом за ним окремих рядків, а не всього вірша в цілому.

Працюючи з мнемотаблицею, вихователь має дотримуватися певної послідовності в роботі та пам'ятати про те, що мнемотаблиця – це лише засіб, наочна опора, яка має допомагати дитині під час відтворення вірша. Під час розучування не варто демонструвати дітям усю таблицю відразу. Це пов'язано з тим, що в дошкільному віці в дітей розвивається наочно-образне мислення, і вихователь на заняттях має створювати для цього сприятливі умови.

Під час розучування педагог читає вірш тричі. Під час першого читання мнемотаблиця не демонструється, оскільки має відбуватися цілісне сприймання вірша, що спирається на образи, які виникають в уяві дітей. Під час повторного читання для кращого запам'ятовування

вихователь використовує наочні опори. Важливо, щоб ці опори з'являлися поступово і логічно пов'язувалися з текстом, що звучить. Тому під час читання перед дітьми мають почергово з'являтися мнемоквадрати (окремі картинки), які по завершенні вірша цілком природно утворюють мнемотаблицю. Важливо пам'ятати, що зображення на мнемоквадратах мають ілюструвати не окремі слова, а цілісні образи. Читаючи вірш втретє, вихователь залучає дітей до хорového проговорювання всього вірша з опорою на мнемотаблицю.

Продуктивним методом, що дозволяє майбутнім вихователям оволодіти методикою розучування віршів напам'ять є ділова гра, під час якої вони мають можливість виконувати роль як вихователя, так і дітей, що дозволяє їм на практичному рівні переконалися в ефективності (якщо мета була досягнута) або недоцільності запропонованих прийомів (якщо на занятті не вдалося розучити вірш напам'ять).

Ще одним важливим напрямом роботи з поетичними творами в закладах дошкільної освіти є формування в дітей навички виразного читання. Його реалізація неможлива без набуття майбутніми вихователями такої важливої складової читацької компетентності як оволодіння повноцінною професійною навичкою читання вголос перед дитячою аудиторією. Саме від цього вміння багато в чому буде залежати бажання дітей слухати художні твори, адже вихователь виступає у ролі посередника між автором твору і слухачем. Саме від того наскільки емоційно він зможе передати почуття, які за допомогою поетичного слова прагнув донести письменник, буде залежати і рівень сприймання художнього твору дітьми, і їхня здатність до виразного читання напам'ять. Тому одним із найпродуктивніших прийомів, яким має досконало володіти вихователь, є зразок виразного читання.

Окрім цього педагогу необхідно добре знати і вміти використовувати методичні прийоми, спрямовані на формування в дітей навичок самостійно добирати засоби виразності залежно від змісту творів. З цією метою вихователь має надавати дітям пояснення і вказівки щодо виразної форми читання, вдаватися до нагадування подібних випадків з життя. Це допоможе збудити в них відповідні почуття. Наприклад, під час ознайомлення з віршем М. Познанської «Коли киця любить, а коли сердиться» доцільно запропонувати дітям пригадати, як вони годували котиків, як їх гладили, як задоволені тваринки ніжно муркотіли. А потім зосередити увагу дітей на поведінці котиків у ситуації, коли через неуважність хтось може наступити на хвостик або лапку тваринки.

Марія Познанська

КОЛИ КИЦЯ ЛЮБИТЬ, А КОЛИ СЕРДИТЬСЯ

Киця любить, як по спинці
Гладжу киценю свою,
Як дарую їй гостинці,
Кашку, молочко даю.

Киця сердиться на мене,
Як смикну її за хвіст:
Очі робляться зелені,
І не п'є тоді й не їсть.

Читання цього вірша вимагає передачі контрастних емоцій, усвідомлення яких дозволить дітям обрати відповідні засоби виразності. Для того щоб малюки мали можливість зрозуміти, чи вдалося їм під час декламації передати необхідні почуття, вихователь обов'язково має оцінити виразність читання. Оцінка є надзвичайно важливим прийомом мовленнєвого розвитку дітей, оскільки дозволяє дошкільнятам зрозуміти, що схвалює педагог, що варто наслідувати і чого уникати у власній мовленнєвій діяльності.

Забезпечити ефективність у набутті навичок виразного мовлення дозволяє також прийом читання віршів в особах. Наприклад:

ДОБРИЙ ВЕЧІР, ЗАЙЧИКУ

– Добрий вечір, зайчику,
Куди йдеш?
Скажи мені правдоньку,
Де живеш?

– Отут живу в хатоньці
Край води,
А ти туди, лисонько,
Не ходи!

Меланія Павленко

ГУСИ

– Гуси, мої гуси,
Де були?
– В бабусі.
– Чим вас частували?
– Кашку нам давали.
– Як же ви бабусі
Дякували, гуси?
– Ми їй гелготали –
Пісеньку співали.

Використання віршів-діалогів дозволяє звернути увагу на дійових осіб, дати їм характеристику і відповідно до неї обрати засоби інтонаційної виразності.

Майбутньому вихователю необхідно навчитися правильно добирати, поєднувати і впроваджувати найбільш продуктивні прийоми роботи з метою підвищення рівня власної методичної компетентності, що є важливою передумовою забезпечення повноцінного мовленнєвого розвитку дошкільників.

ВИСНОВКИ

Одним із пріоритетних напрямів професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є формування в них методичної компетентності, що ґрунтується на знаннях психолого-педагогічних

особливостей розвитку дітей, продуктивних методів і прийомів навчання, здатності до їх ефективного впровадження в освітній процес ЗДО.

У Базовому компоненті дошкільної освіти значна увага приділяється напряму «Мовлення дитини», серед основних завдань якого передбачено формування в дітей художньо-мовленнєвої компетентності, пов'язаної з відповідним до вікових можливостей дошкільників рівнем літературної обізнаності, зі здатністю до сприйняття й відтворення фольклорних і літературних творів. Тому методична підготовка майбутніх вихователів має забезпечувати їхню здатність до роботи з творами різних жанрів.

Діти раннього і дошкільного віку є надзвичайно чутливими до поетичного слова. Віршовані твори легко сприймаються і запам'ятовуються ними завдяки своїй ритмічності, інтонаційній виразності, наявності рими. Це створює сприятливі умови для психічного і мовленнєвого розвитку дітей, тому майбутні вихователі мають бути добре обізнані з методикою роботи з поетичними творами в різних вікових групах.

У групах раннього віку малюки запам'ятовують вірші внаслідок їх багаторазового повторення вихователем упродовж тривалого часу. Декламування поетичних рядків має обов'язково супроводжуватися залученням дітей до активної діяльності завдяки виконанню відповідних ігрових дій, рухів.

Починаючи з другої молодшої групи, в закладах дошкільної освіти проводяться спеціальні заняття з розучування віршів напам'ять, підготовка до проведення яких вимагає від вихователя вміння дібрати твір, що має художньо-естетичну цінність, обов'язково вивчити його напам'ять і навчитися виразно декламувати. Педагогу також необхідно продумати зміст підготовчої роботи до сприймання художнього твору, дібрати наочність для пояснення незнайомої лексики, визначити оптимальні прийоми для розучування (хорове проговорювання, розучування вірша у супроводі рухів, з одночасним малюванням, з використанням зорових опор у вигляді ілюстрацій або моделей тощо). Уміння правильно організувати і провести заняття визначається рівнем методичної підготовки вихователя, його бажанням зацікавити дітей художнім твором і забезпечити його швидке і легке запам'ятовування.

АНОТАЦІЯ

Розділ монографії присвячено актуальній проблемі формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Окреслено існуючі прогалини в підготовці фахівців дошкільної ланки освіти, схарактеризовано типові помилки, яких припускаються вихователі в процесі розучування віршів з дітьми.

Визначено основні завдання і прийоми роботи з поетичними творами в різних вікових групах, що складають основу для набуття майбутніми вихователями методичної компетентності в галузі художньо-мовленнєвої діяльності. Наведено приклади організації і проведення занять з розучування віршів. Розкрито можливості впровадження сучасних технологій у процесі роботи з поетичними творами. Описано методику роботи з мнемотаблицею. Акцентовано увагу на ефективних прийомах формування в дошкільників навички виразного читання.

Література

1. Закон України «Про дошкільну освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2024, № 42, ст. 258. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#n714>
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Степанова-Камиш А. Новий Базовий компонент дошкільної освіти – що він пропонує і як пов'язаний із НУШ URL: <https://nus.org.ua/2020/12/11/novyj-bazoviy-komponent-doshkilnoyi-osvity-shho-vin-proponuye-i-yak-pov-yazanyj-iz-nush/>. (Дата доступу: 07.01.2026)
4. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць: *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2013_15_29
5. Богуш А.М. Вихователь – методист закладу дошкільної освіти: компетентнісно-професійна парадигма сучасного фахівця. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 2 (139). Одеса, 2022. С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-2>
6. Коваленко О.М., Ємець А.А. Методичні підходи до вивчення віршів напам'ять з дітьми раннього і дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Випуск 86. Том 2. Видавничий дім «Гельветика» 2025. С. 9–14. DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.1>

Information about the authors:

Kovalenko Olha Mykolaivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Theory
and Methodics of Teaching

Philological Disciplines in Preschool, Primary and Special Education

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

29, Alchevskiyh str., Kharkiv, 61002, Ukraine

Yemets Alona Anatoliivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory
and Methodics of Teaching
Philological Disciplines in Preschool, Primary and Special Education
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
29, Alchevskyyh str., Kharkiv, 61002, Ukraine